

ІВАН ФРАНКО ЗБЛИЗЬКА

(ЗА РОЗСЕКРЕЧЕНИМИ МАТЕРІАЛАМИ НАУКОВО-ДОВІДКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

28 травня 2010 року — 94 річниця смерті одного з найвидатніших синів української землі, заслуги якого неможливо навіть приблизно оцінити. Поет, талановитий письменник, блискучий публіцист і журналіст, редактор та видавець. Як науковець він соціолог, історик, етнограф і філософ; він - перекладач на українську мову безлічі перлин всесвітньої літератури, знавець шістнадцяти іноземних мов.

З біографією та творчим доробком Івана Яковича Франка всі ми знайомі ще зі школи. Дослідники вивчили кожний життєвий момент письменника. А от звичке, побутове життя його як людини, описане дітьми (їх було четверо в письменника), було свого часу чомусь засекречене друзями та товаришами й широкому загалові не знайоме.

А втім, син письменника, Петро, видав 1937 року невеликі за обсягом книги про батька. Саме на їхній основі був створений цей матеріал.

У розмові Іван Франко був завжди стриманим і не любив багато говорити, хоча завжди був веселий та привітний. Залюбки одягався в сіре, майже завжди носив вишивану сорочку. Любив носити нешнуровані черевики з гумовими боками. На свята одягав чорний костюм, зрідка фрак. Одного разу, оглядаючи фрак до свого ювілею, Франко невдоволено сказав: «Можна підносити на руках, але не треба роздирати позиченого фракa».

Щодо їх Іван Якович був невибагливим. Його дружина Ольга го-

тувала просто, але дуже смачно. На сніданок він пив каву з булкою (часто домашньою), на обід подавали бульйон чи овочевий суп із кропиви чи грибів, м'ясо та десерт. Франко ніколи не курив, в питті був надзвичайно стриманий, рідко коли випивав чарку вина «Злата Ріца».

На канікули сім'я Франків завжди кудись виїздила, переважно до знайомих на села Львівщини. Але найкраще подобалися поїздки в Карпати, де Іван Якович збирав гриби, в яких дуже добре розумівся, колекціонував комах, заспиртовуючи їх у пробірки, ловив рибу. Особливе задоволення він отримував від збирання етнографічного матеріалу, записуючи приповідки, оповідання, особливо про Олексу Довбуша, та пісні. У цій справі допомагали йому сини Андрій та Петро.

Любив Франко піші прогулянки на декілька кілометрів, під враженням навіть написав вірш «В доро-

гу», який став гімном пластунів.

Але, навіть, на відпочинку працював по п'ять-шість годин, забуваючи про час.

Пристрасть до риболовлі та грибарства була завжди в родині Франків. Портрет Івана Яковича пензля Івана Труша був написаний саме на риболовлі у селі Довгопіль. Там же гостувала й «негамовна та стихійна боевичка» Леся Українка. Ще один великий портрет виконав художник Панкевич, але з вини державного видавництва у Харкові той портрет зник.

Завдяки невтомній праці, вже маючи четверо дітей, Франко разом із дружиною побудував особ-

няк на вулиці Понінського у Львові, причому кожен з них вклав по 5000 злотих. Решту взяли у позичку в банку. Гроші під час війни здевальувалися й сплата була зовсім легкою. Навколо дому Франко влаштував сад із фруктових дерев та

улюблених письменником чорних порічок. У новій хаті письменник мав власний кабінет, так званий салон; зимою він рідко обігрівався, тому називався «Сибіром».

Сплачуючи борг за будинок, сім'я Франків жила досить скромно, ніде не бувала й до них зі львівського «товариства» ніхто не приходив. Зате доволі багато знайомих приїздило з-за кордону. Бувало подружжя Чикаленків; син Карпенка-Карого, студент Політехніки; письменник Тобілевич. Частенько бували революціонери з Росії, інколи приїздили закордонні гості: німці, чехи, естонці, білоруси, євреї, мадяри.

Іван Франко мав величезну особисту бібліотеку на 6000 томів, яку надзвичайно любив і безупинно поповнював. По смерті письменника її передали товариству ім. Шевченка. Вважає, що він володів шістнадцятьма мовами, англійською, німецькою іспанською, італійською, чеською, болгарською, ідиш, івритом, литовською та іншими. Особливо любив німецьку і до кінця життя був кореспондентом віденського тижневика «Ді Цайт».

Пригадую, як у школі на уроці української літератури нам представляли Франка атеїстом. Виявляється, він мав багато приятелів серед священиків, таких як о. Кузів, о. Нижанківський, о. Застирець. Про митрополита Андрія Шептицького Франко висловлювався з великою пошаною. Про жодну ненависть до віри та до священиків не було навіть мови. Письменник добре знав Біблію, багато писав на біблійні теми.

Хвороба Івана Яковича завжди була предметом певного недостовірного обговорення. Виявляється, що почалася вона зі страшних болів голови та рук. Лікували його октор Кос та доктор Кобринський. Якийсь час Франко лікувався в

санаторії, потім у Львові, а пізніше вдома. Увесь час був дуже неспокійний, дуже багато ходив. Руки були спаралізовані, писав він лівою рукою. Підступав параліч мозку.

Іван Франко відійшов від активної участі в політично-громадському житті, але в своїх статтях приглядався до нього і не раз давав дуже гостру оцінку інфантильності галицької інтелігенції щодо селянства.

Весною 1916 року йому стало гірше. Незрозумілим є і те, що письменник лишився на самоті. Дочка ще перед війною поїхала до Києва, сини - на війні, дружина - в лікарні. 9 березня він склав заповіт: будинок і права на свої твори він переказав дітям, бібліотеку, рукописи, листування - науковому товариству ім. Шевченка. Товариство відвело для цієї мети окрему кімнату в бібліотеці, облаштувавши її так, як робочий кабінет за життя Івана Франка. У квітні-травні 1916 року в поета не було вже сили ходити, він сидів або лежав, а в неділю, 28 травня його не стало.

Похоронний обряд відбувся 31 травня. Співчуваючих налічувалося близько 10000 осіб. Домовину з дому Франків до Личаківського кладовища несли до могили Січові Стрільці. Співали хори. Було багато промов...

Скульптор Сергій Литвиненко створив вражаючий надгробок у вигляді каменя з молотом, який і дотепер нагадує нам про силу духу українського Мойсея.

Олена ГУМІНСЬКА,
державний архів Рівненської області

